

Popisná statistika v R

Matematická statistika se zabývá získáváním informací z empirických dat.

Součástími matematické statistiky jsou:

- teorie odhadu: určuje odhady neznámých parametrů základního souboru na základě empirických dat získaných z výběrového souboru,
- testování statistických hypotéz: ověřuje hypotézy o základním souboru,
- statistická predikce: snaží se o kvalifikovaný odhad budoucího vývoje sledovaných veličin na základě jejich dosavadního vývoje.

V tomto článku se pokusíme ukázat základní nástroje popisné statistiky v jazyce a prostředí R.

Pro správnou funkci kódu v tomto článku bude potřeba nainstalovat balíček *psych*:

```
# balíčky pro tuto kapitolu
library(psych)
```

Základní pojmy

Statistický soubor je množina statistických jednotek stejného typu a shodného vymezení. Rozlišujeme:

- základní soubor (populace),
- výběrový soubor (výběr, vzorek).

Statistická jednotka je prvek *statistického souboru*, který při statistickém zkoumání sledujeme. Statistickou jednotku vymezujeme:

- věcně (co to je?),
- časově (kdy to sledujeme?) a
- prostorově (kde to sledujeme?).

Statistický znak je vlastnost, kterou u statistických jednotek sledujeme. Mohou být:

- číselné (měřitelné), které se ještě dělí na:
  - intervalové a
  - poměrové (kardinální),
- slovní (kategorické), které rozdělujeme na:
  - pořadové (ordinální) a
  - jmenovité (nominální) - alternativní (jen dvě možnosti) či množné.

U statistického znaku se můžeme zabývat četnostmi.

Absolutní četnost je absolutní počet výskytů daného znaku v dané hodnotě (či intervalu).

```
# u diskretních hodnot je to jednoduché
table(mtcars$cyl)

# u spojitých hodnot musíme kouzlit
table(cut(mtcars$qsec,
          breaks = 5))
```

Relativní četnost určuje podíl dané hodnoty (nebo intervalu) vůči celé sadě naměřených hodnot.

```
# u diskretních hodnot je to jednoduché
prop.table(table(mtcars$cyl))

# u spojitých hodnot musíme zase trochu kouzlit
prop.table(table(cut(mtcars$qsec,
                     breaks = 5)))
```

Kumulativní četnosti (absolutní i relativní) udávají součet všech pozorování, která nepřekračují určitou hodnotu.

```
# ukázka absolutních kumulativních četností
cumsum(table(mtcars$cyl))
```

Základní zobrazení dat

Diagram rozptýlení

Zejména spojité hodnoty můžeme zobrazit na jednorozměrném *diagramu rozptýlení*.

```
# použijeme uhrn srážek v amerických městech za rok
stripchart(x = precip,
           dlab = "Diagram rozptýlení (množství srážek v palcích za rok)")
```

Polygon četností

Absolutní četnosti názorně ukáže *polygon četností*.

```
# použijeme počet válců aut v seznamu
plot(x = table(mtcars$cyl),
     type = "b",
     xlab = "počet válců",
     ylab = "absolutní četnost")
```

Součtová křivka

Kumulativní četnosti zobrazí *součtová křivka*.

```
# použijeme počet velkých objevů za rok podle World Almanac
plot(x = cumsum(table(discoveries)),
     type = "b",
     xlab = "počet objevů za rok",
     ylab = "kumulativní četnost")
```

Krabicový graf

Krabicový graf znázorňuje nejmenší a největší hodnotu, dolní a horní kvartil a medián.

```
boxplot(x = precip,
        ylab = "srážky v palcích za rok")
```

Empirická distribuční funkce

Pomocí *empirické distribuční funkce* lze také dobře znázornit rozdělení četností.

```
plot(x = ecdf(precip),
     main = "",
     xlab = "srážky v palcích za rok",
     ylab = "distribuční funkce (četnost)")
```

Histogram

Histogram zobrazí distribuci spojitých dat pomocí sloupců stejné šířky, které znázorňují intervaly.

```
hist(x = precip,
     main = "",
     xlab = "srážky v palcích za rok",
     ylab = "četnost (počet měst)")
```

Podobně znázorní *kumulativní (součtový) histogram* kumulativní četnosti.

```
# nejprve vyrobím obyčejný histogram
qsec.hist <- hist(discoveries)

# pak zamením četnosti kumulativními četnostmi
qsec.hist$counts <- cumsum(qsec.hist$counts)

# a nakonec vygeneruji kumulativní histogram pomocí plot()
plot(x = qsec.hist,
     main = "",
     xlab = "počet objevů",
     ylab = "kumulativní četnost")
```

Charakteristiky polohy

Průměr

Aritmetický průměr vyjadřuje průměrnou hodnotu daného znaku v souboru, počítá se jako podíl součtu hodnot a počtu pozorování.

```
mean(mtcars$cyl)
```

Harmonický průměr je podíl počtu pozorování ku součtu převrácených hodnot. Má smysl tam, kde počítáme s převrácenými hodnotami (hustoty, rychlosti apod.).

```
psych::harmonic.mean(1:10)
```

Geometrický průměr se počítá jako n-tá odmocnina součinu hodnot. Má smysl u analýz časových řad, např. při počítání průměrného tempa růstu nebo poklesu.

```
psych::geometric.mean(1:10)
```

Kvadratický průměr je odmocnina z průměru kvadratických hodnot.

```
sqrt(mean((1:10)^2))
```

Modus

Modus je hodnota znaku s největší četností.

```
# s modem je to slozite, ale napr. takto
# - vytvorim tabulku cetnosti
# - seradim ji od nejvetsiho
# - a vezmu "nazev" nejcetnejsi hodnoty na prvni miste
# !!! CAVE: idealni je vytvorit reseni na miru situaci,
#         tohle reseni napr. ignoruje vicemodalni rozdeleni
names(sort(-table(c(1, 2, 1, 3))))[1]
```

Kvantil

Kvantil je $x(p)$ hodnota znaku, pro kterou platí, že podíl p hodnot uspořádaných v řadě má hodnotu menší nebo rovnu $x(p)$ a podíl $(1-p)$ hodnot má hodnotu větší nebo rovnu $x(p)$. Takových hodnot stejně jako u mediánu může být víc, záleží na konkrétním vzorci.

```
# 0,75 kvantil z rady 1-10
quantile(1:10, 0.75)
```

Medián je 50% kvantil, dělí řadu vzestupně seřazených výsledků na dvě stejně početné poloviny.

```
median(1:10)
```

Charakteristiky variability

Variační šíře

Variační šíře (rozpětí) je rozdíl mezi nejmenší a největší hodnotou.

```
# variacni rozpeti
sada <- 1:10
max(sada) - min(sada)

# nebo muzeme najit nejmensi a nejvetsi hodnotu jinak
range(sada)

# a spocist rozdil
diff(range(sada))
```

Kvantilová rozpětí

Podobně fungují *kvantilová rozpětí*. Např.:

- *kvartilové rozpětí* $x(0,75) - x(0,25)$,
- *decilové rozpětí* $x(0,90) - x(0,10)$,
- *percentilové rozpětí* $x(0,99) - x(0,01)$.

```
# kvartilove rozpeti na ukazku
diff(quantile(1:10, c(0.75, 0.25)))

# pomoci funkce IQR
IQR(1:10)
```

Poloviční hodnoty uvedených rozpětí se nazývají *odchylky*:

- *kvartilová odchylka*,
- *decilová odchylka*,
- *percentilová odchylka*.

Průměrná odchylka

Průměrná odchylka je aritmetický průměr absolutních odchylek hodnot znaku od jejich aritmetického průměru.

```
x <- 1:10  
mean(abs(x - mean(x)))
```

Rozptyl

Rozptyl je aritmetický průměr druhých mocnin odchylek hodnot znaku od jejich aritmetického průměru.

```
var(rnorm(100))
```

Směrodatná odchylka

Odmocnina z rozptylu je *směrodatná odchylka*.

```
sd(rnorm(100))
```

Variační koeficient

Variační koeficient je podíl směrodatné odchylky a aritmetického průměru.

```
sd(rivers)/mean(rivers)
```

Charakteristiky koncentrace

Koeficient šikmosti

Koeficient šikmosti udává tvar rozdělení četností. Pokud je kladný, je křivka zešikmená doleva (tj. delší je ocas vpravo). Pokud je záporný, je rozdělení četností zešikmené doprava (a má delší ocas vlevo).

```
# histogram  
hist(x = rivers,  
      main = "",  
      xlab = "delka reky v milich",  
      ylab = "cetnost")  
  
# sikmost  
psych::skew(rivers)
```

Koeficient špičatosti

Koeficient špičatosti udává špičatost křivky rozdělení četností. Pokud je kladný, je křivka špičatější.

```
x <- rnorm(100)  
  
# histogram  
hist(x = x,  
      main = "",  
      xlab = "hodnoty",  
      ylab = "cetnost")  
  
# spicatost  
psych::kurtosi(x)
```

Odkazy

Použitá literatura

- OLDŘICH, Neubauer. *Základy statistiky*. - vydání. Grada Publishing a.s., 2012. 236 s. ISBN 9788024742731.

Použité balíčky R

- REVELLE, W. *psych: Procedures for Personality and Psychological Research*. Northwestern University, Evanston, Illinois, USA, 2018. Verze 1.8.10. <https://CRAN.R-project.org/package=psych>